

היום נלמד בעזרת ה':

בבא בתרא דף קמה

לימא 'תנו לי בעלי ואשמח עמו תנאי' היא: אולי נאמר שהדבר תלוי במחלוקת תנאים, כלומר במקרה שהארוס מת נחלקו התנאים האם עליה להחזיר את מעות הקידושין או לא.

דתנאי: שלמדנו כברייתא - אדם שאירס אשה וכתב לה כתובה, ומת או גירשה לפני שנשאה, אם היא בתולה הרי הוא גובה מאתיים, שכך הם דמי הכתובה לבתולה, ואם היא היתה אלמנה הרי היא גובה מנה, שכך הם דמי הכתובה לאלמנה. ולגבי מעות הקידושין שהיא קיבלה, הדבר תלוי, אם היא גרה במקום שנהגו להחזיר את כסף הקידושין (במקרה שהארוס מת) עליה להחזיר, ואם לא נהגו אינה צריכה להחזיר, דברי רבי נתן. רבי יהודה הנשיא אומר, באמת אמרו מקום שנהגו להחזיר מחזירין, מקום שנהגו שלא להחזיר אין מחזירין. ע"כ הברייתא.

הגמ' מבארת:

רבי יהודה הנשיא היינו תנא קמא?! שהרי הוא אמר כמו תנא קמא (= רבי נתן), וא"כ במה הם נחלקו?

אלא לאו 'תנו לי בעלי ואשמח עמו' איכא בינייהו וכו': אלא הם נחלקו בדיון 'תנו לי בעלי ואשמח עמו', וכך צריך לגרוס כברייתא - המאוס את האשה, בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה, וזה רק במקרה שהוא חזר בו ורוצה לגרשה, ולכן טיטול את כתובתה וגם תשאייר לעצמה את כסף קידושיה. אבל במקרה שהיא מתה, במקום שנהגו להחזיר עליה להחזיר את כסף קידושיה, ובמקום שנהגו שלא להחזיר אינה צריכה להחזיר. ובמקרה שהוא מת, אינה צריכה להחזיר את כסף קידושיה, לפי שהיא יכולה לומר 'תנו לי בעלי ואשמח עמו'. עד כאן דברי רבי נתן. ובא רבי יהודה הנשיא לומר, באמת אמרו, בין אם הוא מת או שהיא מתה, במקום שנהגו להחזיר עליה להחזיר ובמקום שנהגו שלא להחזיר אינה צריכה להחזיר, ואינה יכולה לומר 'תנו לי בעלי ואשמח עמו' במקרה שהוא מת והיא במקום שנהגו להחזיר, אלא עליה להחזיר את כסף קידושיה.

נמצא שהדבר תלוי במחלוקתם של התנאים רבי נתן ורבי יהודה הנשיא.

דחיה: לא: באמת לדעת כולם היא כן יכולה לומר 'תנו לי בעלי ואשמח עמו', ובמקרה שהוא מת כולם מודים שאינה מחזירה את כסף קידושיה לפי שהיא יכולה לומר 'תנו לי בעלי ואשמח עמו', ומחלוקתם היא במקרה שהיא מתה, ונקודת המחלוקת היא האם 'קידושין לטיבועין ניתנו', כלומר האם מעות הקידושין ניתנו לה לעולם באופן מוחלט ללא יכולת להוציאם ממנה בחזרה או לא (= 'טיבועין' מל' טביעה, כביכול המעות טבעו והשתקעו אצלה ללא אפשרות להוציאם ממנה לעולם), שלדעת רבי נתן הם לא ניתנו לה לטיבועין, ולכן אם היא מתה על ירשיה להחזירם במקום שנהגו להחזיר, ולדעת רבי יהודה הנשיא הם ניתנו לטיבועין, ולכן אפילו אם היא מתה והוא לא זכה לשאת אותה הם אבודים ולא חוזרים אליו.

קושיא: הוא מקום שנהגו להחזיר מחזירין קתני: והרי רבי יהודה הנשיא אמר 'מקום שנהגו להחזיר מחזירין', וא"כ אי אפשר לומר שהוא סובר 'קידושין לטיבועין ניתנו', שא"כ מדוע במקום שנהגו להחזיר מחזירים והרי הם נשארים אצלה לעולם.

תירוץ: הכי קאמר: רבי יהודה הנשיא בא לומר לרבי נתן כן: בסבלונות (= תכשיטים שהארוס שולח לארוסתו) אני מודה לך שהדבר תלוי במנהג המקום, אבל קידושין בוודאי לטיבועין ניתנו.

והני תנאי כהני תנאי: התנאים בכרייתא שתובא להלן, נחלקו כמו רבי יהודה הנשיא ורבי נתן האם 'קידושין לטיבועין ניתנו'.

דתניא, מי שקידש את האשה בכיכר כסף, בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה, חוץ מדמי הקידושין שהם כיכר כסף שהם נשארים אצלה, דברי רבי מאיר. ויבואר להלן במה מדובר שהיא גובה. רבי יהודה אומר בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה ללא דמי הקידושין, ואת אותם מאתיים או מנה היא גובה מתוך הכיכר כסף שהיא קיבלה עבור קידושיה, ומחזרת לו את השאר, כלומר לאחר שהיא גבתה מהכיכר את המאתיים או המנה היא מחזירה לו את מה שנשאר מהכיכר. רבי יוסי אומר אם קדשה בעשרים נותן לה שלשים חצאין, ואם קדשה בשלשים נותן לה עשרים חצאין.

כעת הגמ' מבארת את הכרייתא:

במאי עסקין אילימא שמתה: אם מדובר שהיא מתה, ולכן אמר רבי יהודה שהיא מחזירה לו את השאר כיון שקידושין לא ניתנו לטיבועין, זה אי אפשר לומר! שהרי

אם היא מתה אין לה בכלל כתובה, וא"כ לא שייך לומר שהיא מקבלת מאתיים או מנה עבור כתובתה ומחזירה לו את השאר.

ואלא שמת הוא: ואם מדובר שהוא מת, ולכן היא גובה את כתובתה כדין אלמנה, א"כ מדוע עליה להחזיר את השאר, והרי אמרנו לעיל שהיא יכולה לומר 'תנו לי את בעלי ואשמח עמו', ואינה צריכה להחזיר.

ואלא באשת ישראל שזינתה: אלא מדובר באשת ישראל שזינתה בזמן שהיא היתה מאורסת, והיא נאסרת על הארוס שלה והוא חייב לגרשה, והיא באה לגבות את כתובתה כשהארוס שלה מגרש אותה. **הגמ' שואלת:**

ובמאי? אם היא זינתה ברצון הרי אין לה בכלל כתובה, ואם היא נאנסה הרי היא מותרת לארוס שלה ואינו חייב לגרשה, וא"כ היא לא צריכה להחזיר לו את מעות קידושיה כיון שהוא מגרשה שלא כדין.

אלא באשת כהן שנאנסה, ובקדושין לטיבועין ניתנו קמיפלגי: אלא מדובר באשת כהן שנאנסה והיא נאסרת על בעלה, אבל כיון שהיא לא אשמה הרי שלדעת כולם היא אינה מפסידה את כתובתה, והם נחלקו על כסף קידושיה, -

לדעת רבי מאיר - קידושין לטיבועין ניתנו, ולכן היא לא מחזירה לו את מעות קידושיה, ובנוסף היא גובה את כתובתה. לדעת רבי יהודה - קידושין לא ניתנו לטיבועין, ולכן עליה להחזיר את מעות קידושיה, ובנוסף היא גובה את כתובתה. לדעת רבי יוסי - רבי יוסי מסתפק האם קידושין ניתנו לטיבועין או לא, ולכן זהו 'ממון המוטל בספק' והדין הוא שעליהם להתחלק ביניהם בכסף הקידושין, וא"כ עליה להחזיר לו חצי מה שנתן לה או שתנכה זאת מכתובתה.

ולכן אם הוא קידשה בעשרים שקלים שהם שמונים זוז, עליה להחזיר לו עשרה שקלים שהם ארבעים זוז. נמצא שאם היא אלמנה שגובה מאה זוז בכתובתה, עליו לתת לה שלושים חצאי שקלים (= 15 שקלים) שהם שישים זוז, כיון שהוא צריך לתת לה מאה זוז עבור כתובתה והיא צריכה להחזיר לו ארבעים זוז מכסף קידושיה, נמצא שנשאר לו לתת לה רק שישים זוז.

ואם הוא קידשה בשלושים שקלים שהם מאה ועשרים זוזים, עליה להחזיר לו חמשה עשר שקלים שהם שישים זוז. נמצא שאם היא אלמנה שגובה מאה זוז בכתובתה, עליו לתת לה עשרים חצאי שקלים (= 10 שקלים) שהם ארבעים זוז, כיון

שהוא צריך לתת לה מאה זוז עבור כתובתה והיא צריכה להחזיר לו שישים זוז מכסף קידושיה, נמצא שנשאר לו לתת לה רק ארבעים זוז.

נמצא שמחלוקתם של התנאים בכרייתא הזאת היא האם קידושין ניתנו לטיבועין או לא, וכפי שנחלקו בזה רבי יהודה הנשיא ורבי נתן בכרייתא הקודמת.

אמר רב יוסף בר מניומי אמר רב נחמן, בכל מקום שנהגו להחזיר מחזירין: במקרה שהאשה מתה.

ותרגומא, נהרדעא: כלומר 'בכל מקום שנהגו להחזיר' הכוונה לנהרדעא. [ניש גורסים 'בכל מקום שנהגו להחזיר מחזירין', דהיינו סתם עירות שבבבל שלא ידוע מה המנהג שם, אם הם נמצאות סמוך לעיר שנהגו בה להחזיר הדין הוא שמחזירים שם כמו בעיר, ועל זה אומרת הגמ' 'ותרגומא נהרדעא', כלומר 'סתם עירות' שאמרנו הם אותם עירות הסמוכות לנהרדעא שעליהם להחזיר כמו שנוהגים בנהרדעא להחזיר].

שאלה: שאר בכל מאי? מה הדין בשאר בכל, האם זה נחשב למקום שנהגו להחזיר או לא?

תשובה: רבה ורב יוסף דאמרי תרויהו: הסבלונות חוזרים במקרה שהאשה מתה, אבל מעות הקידושין לא חוזרים.

אמר רב פפא הלכתא בין שמת הוא בין שמתה היא, או שהוא חזר בו מהקידושין וגירשה, הסבלונות חוזרים אבל מעות הקידושין לא חוזרים. אבל אם היא חזרה בה עליה להחזיר לו גם את מעות הקידושין.

אמימר אמר: גם כשהיא חוזרת בה מעות הקידושין לא חוזרים, גזירה שמא יאמרו שהם היו קידושי טעות ולכן המעות חזרו, ויאמרו שאחותה מותרת להינשא לו, והרי באמת הקידושין היו קידושי אמת ואחותה אסורה עליו (= אסור לאדם לשאת את אחות אשתו גם לאחר שגירשה).

רב אשי אמר: אין לחשוש לכך, כיון שהיא קיבלה ממנו גט, והגט מוכיח שהם לא היו קידושי טעות, וידעו שאחותה אסורה עליו.

דחיית דברי רב אשי: והא דרב אשי בדותא היא: דברי רב אשי הם טעות, לפי שיתכן שיש מישהו ששמע רק שכסף קידושיה חזר ולא שמע שהיא קיבלה גט, והוא יבוא לטעות ולהתיר לו את אחותה, ולכן מעות הקידושין לא חוזרים.

ת"ר חמשה זכרים נאמרו בשושבינות וכו': א. נגבית בבית דין - אם האיש הנשוי לא בא לחתונתו של חבירו שהיה שושבין שלו בחתונתו, חבירו יכול לתבוע אותו בבית דין שישלם לו כמו הסכום שהוא קיבל ממנו. כי הכסף ניתן לו בתורת 'הלוואה'. ב. וחוזרת בעונתה - את הכסף הוא משלם רק כשהשושבין מתחתן. ג. ואין בה משום רבית - אם הוא מוסיף לשושבין יותר כסף ממה שהוא קיבל ממנו אין בזה בעיה של רבית למרות שהכסף ניתן לו בתורת 'הלוואה'. ד. ואין השביעית משמטתה - אם בין החתונות היתה שמיטה, אין כאן דין של 'שמיטת כספים' (שהחובות מתבטלים בשביעית) אלא הוא חייב לשלם לחבירו כשהוא מתחתן לאחר שמיטה. ה. ואין הבכור נוטל בה פי שנים - אם האבא שילם כסף לחתונה של חבירו, ולאחר מכן הוא נפטר, ואז אחד הבנים מתחתן והחבר של האבא משלם לו כסף לחתונתו. הכסף מתחלק בין כל האחים והבכור לא מקבל בו פי שניים. הגמרא מבארת -

נגבית בבי"ד. מאי טעמא? כמלוה דמיא: כמו שפירשנו.

ואין בה משום רבית. דלאו אדעתא דהכי יהב ליה: הסיבה שהוא מוסיף לחבירו כסף אינה קשורה ל'הלוואה' שהיתה כאן, כי הרי הוא לא חייב להוסיף לו, אלא הוא עושה זאת משום שמחת החבירות.

ואין השביעית משמטתה. דלא קרינא ביה לא יגוש: השמיטה משמטת רק חוב שהגיע זמן פרעונו. אבל מכיון שהחתונה מתקיימת אחרי שמיטה זמן פרעון 'החוב' הוא אחרי שמיטה.

ואין הבכור נוטל פי שנים. דהוה ליה 'ראוי', ואין הבכור נוטל בראוי ככמוחזק: הכסף של השושבינות שהאבא אמור לקבל מחבירו הוא כסף ה'ראוי' לבוא לאבא, ובכסף כזה הבכור לא נוטל פי שניים. אלא רק בכסף שהיה מוחזק בידי האבא.

אמר רב כהנא כללא דשושבינותא וכו': הכלל בשושבינות הוא כך. אם הנשוי היה בעיר בזמן החתונה, הוא חייב לשלם כי היה עליו לבוא לחתונה. ואם הוא שמע את קול הפעמון המכריז לבוא לחתונה, גם כן היה עליו לבוא. ואם הוא היה בעיר והוא לא שמע את הפעמון אמנם היה על החתן להודיע לו שיבוא לחתונה, ולכן יש לו תרעומת עליו על כך שהוא לא הזמין אותו והוא הפסיד את ההנאה מהחתונה, אבל עדיין הוא חייב לשלם.

שאלה: **ועד כמה?** כמה הוא חייב לשלם? הרי מכיון שהוא לא אכל בחתונה הוא מוריד את הסכום של 'המנה' שלו.

תשובה: **אמר אב"י וכו':** נהגו בני החופה שאם הוא חייב לשלם עד זוז (דהיינו שהוא קיבל עד סכום של זוז ועכשיו הוא אמור להחזיר אותו לחתן), הוא לא משלם כלום. כי את הזוז 'הוא מביא בכפו ואוכל בכריסו' כלומר 'המנה' עצמה שהוא לא אכל עולה זוז.

ואם הוא חייב לשלם יותר מזוז ועד 4 זוז, עליו לשלם חצי מהסכום. משום שכאשר השושבין נותן מתנה גדולה, אז גם נותנים לו 'מנה' גדולה יותר. ומכיון שהוא לא היה בחתונה הוא מוריד את 'המנה' ומשלם רק 2 זוז.

ומכאן ואילך בסכום גדול יותר, כפי החשיבות של כל איש ואיש איזה סכום הוא היה נותן ואיזה מעדנים היו מאכילים אותו, כך הוא מוריד את שווי 'המנה' מהסכום שעליו לשלם.

תנו רבנן עשה עמו בפומבי וכו': אם החתונה הראשונה נעשתה בפרסום, ועכשיו השושבין לשעבר מזמין את הנשוי לחתונתו אבל הוא רוצה לעשות אותה בצנעה, כי הוא הרוצה לצמצם את הסעודה ולא להביא הרבה מאכלים. יכול לומר לו הנשוי אני מוכן לשלם לך רק אם תעשה את החתונה שלך כמו שאני עשיתי את החתונה שלי.

וכן אם הראשון התחתן עם בתולה ועכשיו השושבין לשעבר מתחתן עם אלמנה. יכול הראשון לטעון לו אני אשמח אתך רק אם תתחתן עם בתולה.

וכן אם הראשון התחתן בנישואין שניים, ועכשיו השושבין לשעבר מתחתן פעם ראשונה. יכול הראשון לטעון לו אני אשמח אתך רק כשתתחתן פעם שניה. כי בנישואין ראשונים יש שמחה יותר גדולה ואני לא מעוניין בזה.

וכן אם הראשון התחתן עם אשה אחת, ועכשיו השושבין לשעבר מתחתן עם אשה נוספת. יכול הראשון לטעון לו אני לא צריך לשמוח אתך יותר מפעם אחת.

תנו רבנן עתיר נכסין עתיר פומבי זה הוא בעל הגדות: אדם עשיר בנכסים שכולם רואים אותם כמו שדות וכרמים ובהמות, זהו תלמיד חכם 'בעל הגדות' שדורש רבים בדברי אגדה וכולם אומרים שהוא חכם.

עתיר סלעים עתיר תקוע זהו בעל פלפול: חלפן כספים העשיר במטבעות וכן בעל נדל"ן שמשכיר דירות, שיש להם כל יום רווחים. זהו תלמיד חכם בעל פלפול שמרויח כל יום על ידי הפלפול שלו הבנות נוספות וטעמים חדשים בתורה שהוא למד.

עתיר משה עתיר כמס זהו בעל שמועות: עשיר בדבר מדוד, כגון במחסן של חיטים או שיש לו כסף בפקדון, שאין לו רווחים מהנכסים שלו. זהו תלמיד חכם שיודע את מה ששמע מרבותיו אבל הוא לא מחודד ואינו ידוע לחדש חידושים.

הכל צריכין למרי חטיא גמרא: כולם צריכים לבעל החיטים בשביל לחיות. וכך כולם צריכים את סוגיות הגמרא המבארת את המשניות. כי לא ניתן ללמוד הלכה מהמשנה בלא ביאורה של הגמרא.

אמר רבי זירא אמר רב מאי דכתיב כל ימי וכו': נאמר במשלי "כָּל יְמֵי עֲנִי רָעִים וְטוֹב לֵב מְשֻׁתָּה תְּמִיד". בעל גמרא שעוסק כל היום בקושיות ותירוצים נמשל ל'עני' כי הוא טורח בלימודו, מה שאין כן בעל משנה.

רבא אמר איפכא: בעל המשנה נמשל לעני, כי כל המשניות סתומות בפניו ויש לו צער כשהוא לא מבין אותם. ואילו בעל גמרא מבין את הכל, כי הוא רואה את הקושיות ואת התירוצים.

והיינו דאמר רב מרשיא משמיה דרבא, מאי דכתיב "מְסִיעַ אַבְנִים יַעֲצֵב בָּהֶם בּוֹקֵעַ עֵצִים יִסְכֵּן בָּם" וכו': מסייע אבנים נמשל לבעל משנה שיש לו עצב כנ"ל, ואילו בוקע עצים שמתחמם ונהנה מהם נמשל לבעל גמרא כנ"ל.

רבי ינאי אמר כל ימי עני רעים זה איסטניס: כי כל לכלוך שהוא רואה מגעיל אותו. אבל 'טוב לב' הוא מי ש'דעתו יפה' שהוא סובל לכלוך או דבר מיאוס.

רבי יוחנן אמר כל ימי עני רעים זה רחמן: כי הוא בוכה כל הזמן על הרבה מאורעות שהוא נתקל בחייו.

ורבי יהושע בן לוי אמר כל ימי עני רעים זה שדעתו קצרה: שהוא קמצן ועינו צרה בכסף שלו ובכסף של אחרים. ויש מפרשים שהוא אדם רגזן (רב"ג).